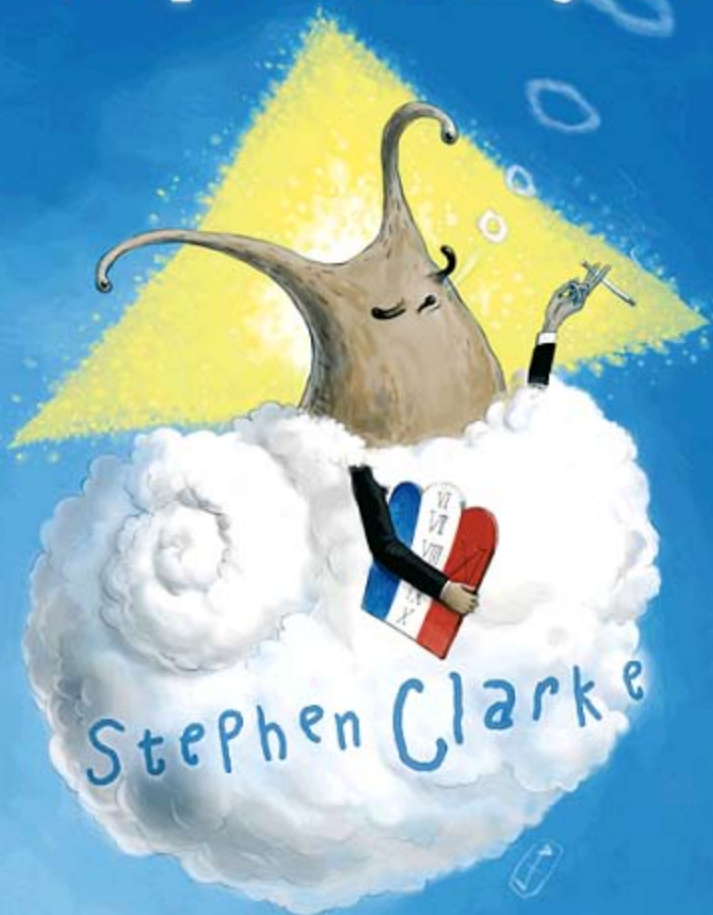

Tak pravil hlemýžd'

PLUS

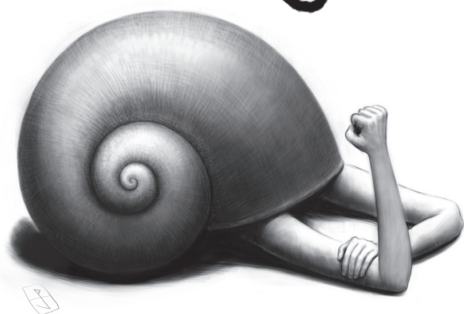

Tak pravil hlemýžd'

Stephen
Clarke

Tak pravil hlemýžd'

Stephen
Clarke

PLUS

Přeložil Ivan Vávra

© 2006, Stephen Clarke

Translation © Ivan Vávra, 2011

Illustrations © Jakub Požár, 2011

ISBN 978-80-259-0088-8

Obsah

Jedenáctero přikázání pro život mezi Francouzi

- I Cožkoli činíš, chybovatí budeš (pokud nejsi zdejší)*
Každý Francouz je pan Neomylný 15
- II Neposkvrníš se prací*
Jak dlouhé víkendy prospívají francouzskému
národnímu hospodářství 31
- III Svůj pokrm bezstarostně jísti budeš*
Nedej se mást tím, že to páchne jako chlěvská mrva –
zdání klame 47
- IV O své choroby pečovati budeš*
Kapitola o francouzské drogové závislosti 65
- V Jazykem vezdejším mluvití budeš*
Jak pobavit (či poškodit) nepřesnou výslovností
sebe i ostatní 75
- VI Nezazpíváš (a když, tak falešně)*
Francouzský zpěvák praví: „Vejtaha? Moi?“ 87
- VII Neobtěžkáš se znalostí čehokoli*
Nemluvte mi o válce, jaderné energii, daních nebo
technických stavebních kontrolách 99
- VIII Ignoruj přání bližního svého*
Oui, tak já vám při večeři kouřím pod nos,
et alors? 113
- IX Nepožádáš číšníka svého*
Garçon? Pane vrchní? Haló!!! 129
- X Zdvořile hovořiti budeš*
(i když je nutno někoho urazit)
Bonjour, Madame, vous êtes une idiote! 149
- XI „Miluji tě“ napořád říkati budeš*
Lásky hra ošidná po francouzsku 165

*Věnováno Francouzům a Francouzským,
s upřímně míněnou omluvou*

Do londýnského pubu přijde Francouz a pod paží si nese obrovského hlemýždě.

„Kdes ho sebral, prosím tě?“ ptá se barman.

„Takových je ve Francii spousta,“ vysvětlí mu hlemýžď.

Předmluva

Nerad bych byl nepochopen – Francie je náramná a výtečná země, radost tam žít.

Je to země radostí a rozkoší, jež zaujímají významné místo mezi mými koníčky. Vlastně ani jiných koníčků nemám.

Avšak zmocnit se těch radostí je někdy nesnadné, bolestné, trapné, až svízelné, jako když jíte humra. Používáte k tomu paličku, louskáček, chirurgická štourátka, toužíte po nějakém laserovém detektoru masa, a skončíte s poškrábanými prsty a ústy plnými skořápek z klepeta.

Mnozí z těch, kdo přijedou do Francie na dovolenou nebo se rozhodnou tady žít, to nezvládnou, ustrnou v očistci a radostí se nedoberou. Odradí je nerudní číšníci a hamižní prodavači realit. Je třeba jim pomoci a poradit, dovést je do zóny radosti. Schopnost žít ve Francii není něco, s čím se člověk narodí. Ani někteří Francouzi se to pořádně nenaučí, což pak vede k tomu, že si věčně na něco stěžují. Aspoň se to o nich říká.

Život ve Francii je umění, ve kterém se stále musíte zdokonalovat. Prožil jsem tady polovinu dospělosti a pořád se mám co učit.

V této knížce jsem shrnul vše, čemu jsem se naučil doposud.

STEPHEN CLARKE, Paříž

I. První přikázání

Tu auras tort

COŽKOLI ČINIŠ, CHYBOVATI BUDEŠ (POKUD NEJSI ZDEJŠÍ)

Při běžném styku s Francouzi měj na paměti, že ve francouzské mysli je zakořeněno heslo JÁ JSEM FRANCOUZ, TAKŽE SE NEMÝLÍM.

Francouz má vždycky pravdu, a to i tehdy, když dělá něco zřetelně protizákonného, protispolečenského či prostě nějakou blbinu. Vždy je přesvědčen, že právo je na jeho straně.

Netvrdím, že toto je výsada Francouzů. My Britové jsme zase přesvědčeni, že jsme vynalezli západní civilizaci. A Američané si myslí, že jen u nich jsou lidé opravdu svobodní. Belgičanům nevymluvíte, že vynalezli pomfrity. Všichni si myslíme, že jenom my máme pravdu v tom či onom. Rozdíl je v tom, že Francouzi si nejen myslí, že mají pravdu, ale zároveň jsou přesvědčeni, že se zbytek světa spikl proti nim a snaží se dokázat, že pravdu nemají. Proč se všichni na celém světě učí anglicky a nesnaží se mluvit *en français*? (Jen se podívejte na ten ocásek pod c a dojde vám to. I sami Francouzi mají potíže s psaním svých vlastních slov.) A proč ostatní národové nehrají *pétanque*? Proč dává celý svět přednost hollywoodským velko-filmům před francouzskými filmy o rozvádějících se Pařížanech? *Ce n'est pas normal!*

Z tohoto poměru k ostatnímu světu vznikla pomluva, že jsou arogantní. Ve skutečnosti je to tak, že si nejsou jisti sami sebou. Pořád musí něco dokazovat zbytku vesmíru.

Pozorujme pařížského řidiče: právě dorazil k červenému dopravnímu světlu.

„Jak si může tahle barevná žárovka myslet, že ví, zda je či není správné a bezpečné projet touto křižovatkou?“ myslí si. „Jasně vidím, že se dá projet úplně klidně, neboť mi nic nestojí v cestě, kromě několika mizerných chodců.“ A jede, neboť ví, že je v právu.

Stejná je situace v sektoru služeb. Jak by mohl být zákazník v právu? Co může pouhý zákazník vědět o sektoru služeb? A tak je to se vším.

Poste trestante

Snad nejlepší způsob, jak se seznámit s francouzským systémem bytí v právu, je navštívit poštovní úřad. Poštovní úředníci jsou ještě víc v právu než jejich běžní spoluobčané. Mají k dispozici dvě vrstvy osobního práva, jež jim slouží jako krunýř.

Za prvé jsou Francouzi. Za druhé jsou státními zaměstnanci, a proto nemohou být zbaveni místa. I kdyby tam celý den spali nebo házeli všechny dopisy do drtiče odpadu, to nejhorší, čím je může zaměstnavatel postihnout, je přeložení do nějakého zapadlého koutu francouzského impéria, třeba na Tahiti nebo do Calais.

Na ospalé venkovské poště to může být výhodou, neboť poštovní úředníci zde mají čas se věnovat zákazníkovi, pomoci mu a ukázat, jak se ve všem vyznají a mají vždy pravdu. Složitější situace nastává, přijdete-li na rušnou městskou poštu v devět hodin ráno. Najdete tam se vši pravděpodobností dlouhou frontu lidí, kteří si chtějí vyzvednout peníze z poštovní spořitelny, zaplatit za dodávku elektrického proudu anebo poslat dopis, a nemají drobné, aby mohli použít automat.

Poštovní úředník vstoupí do místnosti, obhlédne čekající frontu,

vidí, že otevření dalšího okénka je nezbytné, a vnitřně, jen pro sebe, se tomu usměje. Někdy se usměje i navenek. Pak přistoupí ke svým kolegům a kolegyním, kteří již sedí u svých okének, a přeruší jejich snažení ranním rituálem polibků a potřásání rukou. Fronta možná zareptá, ale bude po zásluze zpražena pohledem nebo káravou poznámkou, ano, ovšem, i státní zaměstnanci jsou lidské bytosti a mají stejné právo jako kdokoli jiný pozdravit se ráno se spolupracovníky. Je to jejich právo a ani trochu se nestydí.

Potom se příchozí usadí u svého okénka, nastartuje počítač, zasune na místo zásuvku s penězi, ověří si, že zásoba známek je na svém místě.

Přistoupí-li v této chvíli netrpělivý zákazník k okénku, opustiv bílou čáru na podlaze, která praví ČEKEJTE ZDE, je zdvořile pokárán; pracovník se musí napřed řádně připravit k výkonu služby. To je normální, že? Je snad nějaké zaměstnání, do něhož se může člověk jen tak pustit, aniž by se nejdřív řádně připravil?

Jsou v právu, a proto nespěchají. Nic jiného vám nezbyvá než se obrnit trpělivostí. Může to být těžká zkouška.

Jednou jsem se na své místní poště modlil, abych se nedostal k pracovníkovi u prvního okénka hned u vchodu, neboť to byl nejhorší případ „Já jsem v právu, vy jste na omylu“, s jakým jsem se ve Francii setkal.

Pan Neomylný zahájil pracovní směnu tím, že chvíli poskakoval na svém úředním křesle, aby si ověřil jeho pružnost. Sezením na nepružném křesle celé dopoledne by si totiž mohl přivodit pracovní úraz, který by ho vyřadil nejméně na měsíc. Dobře viděl čekající frontu a slyšel mručení zoufalců, jež mu působilo radost a zadostiučinění. Byl jsem první v řadě a doufal jsem, že bude pokračovat ve zkoušce pružnosti tak dlouho, dokud se neuvolní jiné okénko. Avšak zlý osud mi to nedopřál.

„*Bonjour*,“ řekl jsem hodně hlasitě, neboť se to žádá.

„*Bonjour*,“ odvětil a zdálo se, že ho můj radostný hlas vyvedl z míry.

Mimo poštovní území bych se s ním asi docela dobře shodl, byl to napohled ležérní chlapík s náušnicí a v džínách, patrně poslouchal stejný druh hudby jako já, ale na poštovním trůně to byl tyran, Král Slunce, který by mne s lehkým srdcem poslal na mučení.

Sdělil jsem mu, že doručovatelka mi nechala uloženkou na balíček. To se dělává, když vám přijde něco, co se nevejde do schránky.

„Máte průkaz totožnosti?“ zeptal se, což je taky normální procedura.

„Mám, ale tady ten lístek říká, že balíček je adresován na nakladatelství Červená garáž, což je moje firma, ale na ni žádný občanský průkaz nemám. Taková osoba totiž jaksi není, aby se jmenovala madame Červená garáž,“ snažil jsem se zažertovat, pročez jsem se filozoficky zasmál; to je ve Francii nutné, když chcete naznačit, že žertujete.

„Jenže,“ pravil s bolestnou grimasou, jako bych mu právě propíchl i druhé ucho, „když nemáte občanský průkaz, nemohu vám vydat balíček.“

„Ale ten balíček je pro mne, v té firmě jsem jenom já a nikdo jiný. Podívejte, tady mám papír s hlavičkou firmy.“

„Papír s hlavičkou není žádný úřední doklad. To nemohu uznat.“

„Já vím,“ řekl jsem diplomaticky, neboť byl v právu. „Ale co mám dělat? Ostatně vím, co je v tom balíčku: knihy. Můžete to zkontrolovat?“

Úředník svolil a šel se podívat. Konec konců, takový úředník je taky člověk. Ukážete-li francouzským úředníkům, zdvořile, že se nehodláte vzdát (dva lidé mohou přece být současně v právu), nakonec vám vyhoví. Odešel tedy s mým lístkem do zákulisí. Obrátil jsem se k lidem ve frontě a udělal jsem omluvný obličej. Nepříliš omluvný. Nebyl jsem to já, nýbrž on, kdo odešel. Byl jsem v právu.

Posléze se vrátil s balíčkem. Zřetelně v něm byly knihy a bylo to i napsáno na zeleném štítku celního prohlášení.

Pohlédl na mne, na balíček, na lístek, a pravil: „Neměl bych vám to vydat, ale udělám to!“ A položil balíček na pult.

„Děkuji vám nastokrát,“ řekl jsem.

„Tady to podepište,“ podal mi dodejku.

Podepsal jsem a uviděl v té chvíli, že adresa byla „Stephen Clarke, nakladatelství Červená garáž“ atd., takže to bylo na mé jméno, jenže doručovatelka je vynechala, když psala uloženkou. Podíval jsem se na úředníka, který to ovšem také zjistil, a jeho oči pravily, jen si zkus něco namítat.

Však jsem nic nezkoušel. Doručovatelka byla chráněna týmiž dvěma vrstvami neprůstřelnosti, bylo marné dokazovat, že udělala chybu.

„Musíte si opatřit úřední průkaz na firmu, abyste si už napříště nezpůsobil takový problém,“ řekl.

„Máte úplnou pravdu,“ souhlasil jsem vděčně, vzal svůj balíček, popřál mu *bonne journée* a šel jsem pryč.

Ve Francii je často taktický ústup prakticky totéž co vítězství na celé čáře.

Několik faktů o francouzském bytí v právu

Občas doba, jak se říká, vymknuta z kloubů sílí.

Tak například se jednoho dne Mezinárodní olympijský výbor rozhodl, že olympijské hry se budou v roce 2012 konat v Londýně. *Non!* Jak mohli učinit rozhodnutí tak pochybené? Každý přece věděl, že toho roku nemohou být hry jinde než v Paříži. Každý ve Francii to věděl, jenže – naneštěstí pro Francouze – toto všeobecné vědění nezasáhlo Mezinárodní olympijský výbor. Pochopitelně ještě nesnesitelnější bylo, že francouzská prohra byla výhrou pro odvěké rivaly, Anglosasy (to je název, který Francouzi zásadně a mylně používají pro lidi, kteří se dorozumívají anglicky). Každý Francouz dobře ví, že anglosaské spiknutí, jehož cílem je prokázat, že Francouzi se pořád někde dopouštějí chyb, už trvá několik staletí.

V bretaňské vesnici La Masse, na kopci nedaleko kláštera Mont Saint-Michel, najdete cosi jako miniaturní větrný mlýn, s nehybný-

mi lopatkami nastavenými do svislé polohy. Tato stavba je součástí komunikačního systému, který měl v devadesátých letech osmnáctého století úplně změnit svět. Síť podobných zařízení na vrcholcích vzdálených od sebe patnáct až dvacet kilometrů se táhla od Paříže do přístavního města Brestu. Nastavením lopatek mohla semaforová pošta doručit zprávu z Brestu do Paříže za pouhých dvacet minut. Nejčastěji patrně signalizovali něco jako: „Máme tady v Bretani nevlídné a zamračené počasí. Jestli jste nám něco v poslední době poslali, nedostali jsme to.“

Vynálezcem tohoto systému byl francouzský inženýr Claude Chappe. Stanice pozůstávaly vždy ze dvou budov, z nichž jedna sloužila pro signalizaci a ve druhé byla jídelna pro personál. Báječně francouzský systém.

Byla to jednoduchá myšlenka, která za typicky francouzských okolností záhy zastarala, ačkoli se síť semaforů zpočátku roztáhla i za hranice, až do Amsterdamu a do Milána. Jenže roku 1836 vynalezl jistý Charles Wheatstone nádherně prostý telegraf s drátovým spojením, který rychle ovládl celý svět, a francouzský systém zašel na úbytě. Ostatně chudák Chappe skončil sebevraždou už v roce 1805.

Francouzi vynikají ve vynalézání věcí, o které ostatní nemají zájem, a Francouze to pak vytrvale trápí. Skvělým příkladem je Minitel. Přišel na svět roku 1983 jako předchůdce internetu. Podobné systémy byly Teletext a Ceefax, jenže Minitel byl víc interaktivní. V té době už většina domácností měla televizor, ale Minitel vyžadoval, aby si uživatel pronajal zvláštní přijímač s obrazovkou.

Jako všechny tehdejší počítače byl Minitel velmi pomalý, ale France Telecom a reklamní společnosti na něm díky nemravnému chatování přesto nadělaly velké peníze. Minitelové modelky s našpulenými rtíky, nahoře bez, s adresami jako 3615 SEXY, ovládly billboardy, televizní reklamy a stránky časopisů, a miliony Francouzů trávily večery vyťukáváním sexuálních zpráv na skládacích klávesnicích malých běžových škatulek a dlouhým čekáním na

odpověď černobílé obrazovky. Ve Francii, zemi, která nade vše zbožňuje konverzaci, vynalezli *chat rooms* patnáct let před jejich nástupem ve zbytku světa.

Ale brzy přišel Angličan jménem Timothy Berners-Lee se svým vynálezem zvaným World Wide Web, jehož pomocí americký internet převládl a Minitel vzal za své. Francouzská smetiště se naplnila malými běžovými škatulkami a zrádní Anglosasové opět připravili Francii o její prvenství.

Dalšími příklady nepotřebných a nedoceněných francouzských vynálezů jsou:

- *pétanque*, jediný sport, který se provozuje na pískovištích, kam se chodí venčit psi;
- Citroën DS, vůz, který vypadá jako přejetá žába a který zaručeně vyvolá u všech pasažérů příznaky kinetické nevolnosti;
- rychlostní páka na voze Renault 4L, která je schopna řazení vždy, když se k tomu sama rozhodne;
- primitivní držák na mýdlo, který byl užíván na všech kavárenských záchodech; oválný kus mýdla byl přichycen ke kovové konzole přišroubované ke zdi, takže se nerozpouštěl na misce umyvadla a nepadal na zem, což bylo jistě chvályhodné, avšak na druhé straně se na mýdle uchovávaly zbytky čehokoli po předchozích uživateli, takže se všem ulevilo, když byl tento francouzský vynález vytěsněn lahvičkami tekutého mýdla.

Francouzům nelze upřít, že obohatili svět mnohými užitečnými vymoženostmi: bikinami, potápěním s akvalungem, Braillovým písmem, pasterizací, horkovzdušnými balony, elektrickými bateriemi, padáky, fotografiemi – a to není všechno. Existuje pár věcí, které zaznamenaly světový úspěch. Málokterý Američan jedoucí vysokorychlostním vlakem z New Yorku do Bostonu si uvědomí, že jde v podstatě o maskovanou verzi francouzského vlaku TGV.

A ještě pár typicky francouzských variací na starší témata:

- *château*, stavba, která předstírá, že se jedná o cosi válečnického, ale je to pouhá dekorace, asi jako francouzská armáda v roce 1940;
- cizinecká legie, vojsko složené z bývalých trestanců a nezaměstnaných osob, které nikdo nebude postrádat, když je pošlou na místa, kde se jim může přihodit lečjaká nepříjemnost;
- obecní autokempy, levná a někdy i bezplatná místa, kde můžete zůstat přes noc, přičemž se očekává, že něco necháte v místní putyce. Typický příklad francouzské pohostinnosti.

Nejznamenitější doklad francouzské vynalézavosti, kterým se Francie může právem pyšnit, je k jídlu. Rolník, který přišel s myšlenkou výroby *foie gras*, byl vskutku nápaditý. Představme si ho, jak vysvětluje podstatu svého vynálezu přátelům:

„Je zbytečné shledávat a mlít všelijaké zbytky a odřezky, chcete-li si udělat paštiku. Stačí vzít husu nebo kachnu, strčit jí do krku trychtýř a cpát do ní suchou kukuřici, co se do ní vejde, takže ztloustne, že už ani nemůže chodit. Pak jí jenom vyndáte přerostlá játra a namažete si je na topinku.“

„Tys to zase přepíslk s absintem, Jean-Pierre,“ opáčili určitě jeho druzi, „běž se na psí hajzlík nadýchat čerstvého vzduchu.“

Avšak Jean-Pierre byl v právu a francouzská husí játra *foie gras* získala mnoho příznivců. Kdyby je vymyslel nějaký Anglosas, říkalo by se tomu „*fat liver*“ a nikdo by to nekupoval.

Mám pravdu, anebo mám pravdu?

Oblíbeným nástrojem, jehož pomocí Francouz dokazuje, že je v právu, je řečnická otázka. A proč je to jeho oblíbený nástroj? Protože vás to upozorní na to, jak silně je v právu. A proč používá tento řečnický nástroj tak často? Protože to ukazuje, jak důležité jsou jeho názory;

tak důležité, že musí sám sebe pořád prosit, aby je zveřejnil. A není řečnická otázka zatraceně protivná věc, používá-li se tak často? To si pište, že je.

Po příjezdu do Francie není člověk na řečnické otázky ještě zvyklý, není na ně připraven. Tak se může stát, že z normální vážné konverzace vznikne fraška. Mluvíte třeba s někým o francouzském filmu, který jste viděli a z něhož se vyklubala sebestředná konina o nepochopeném umělci, který musí neustále kouřit cigarety a spát s různými kráskami v přepychových bytech. Zpočátku propadnete dojmu, že váš francouzský přítel se skutečně zajímá o všechno, co o tom filmu řeknete.

„Proč je ten film skoro přesně totéž jako minulý film téhož režiséra?“ položí vám jakoby otázku.

„Snad proto...“ pustíte se do odpovědi, ale on vás přeruší vodo­pádem vlastních slov. A jen se vzpomínáte, už je tu další otázka.

„A proč to vypadá, jako by mladé francouzské herečky měly ve smlouvě, že musí obnažovat prsa?“

„Protože...“ začnete, a zase se to opakuje.

Po chvíli zjistíte, že to vůbec nebyly otázky pro vás, nýbrž že Francouz rozmlouvá sám se sebou a nedá vám přitom ani nejmenší příležitost ho přerušit a říct mu, že se mýlí.

Obzvláště zábavné situace vznikají během prvního dne přednášek na elitní pařížské škole *Sciences-Po* (kde *Po* je zkratka slova *politique*; skutečně tu mají školu věnovanou politologii; děsivá představa). Přijímají tam mnoho cizinců, kteří jdou na první přednášku s nervózním vědomím, že vstupují do interakce s jedním z nejvýznamnějších francouzských intelektuálů. Profesor začne kázat s typicky francouzskou velebností.

„Kdy si Francie uvědomila, že koloniální válku ve Vietnamu nemůže vyhrát?“ osloví shromážděné studenty. Ruce cizinců se zdvihnou, neboť dychtivá mládež touží se uplatnit, zasáhnout do výměny názorů přímo v centrále francouzské kultury. Avšak profesor je nevidí,

odpoví si sám, a sám si položí další otázku, na kterou odpověď opět náleží jen jemu.

Cizinci se zastydí za své intelektuálně-společenské selhání, zatímco Francouzi, kteří už vědí, co se od nich při těchto přednáškách očekává nebo neočekává, si v zadních lavicích dělají poznámky, balí cigarety a posílají si navzájem textové zprávy, jako třeba: „Myslíš, že jsem sexy? Já myslím, že si to myslíš.“

Rozkrojená pravda

Odkud se bere to francouzské přesvědčení o vlastní neomylnosti? Nejsem žádný antropolog ani historik, ale myslím si, že vím. Má to kořeny v roce 1789 ve Velké francouzské revoluci. Francouzi mají termín pro rozhodování o pravdě a nepravdě, oddělení těch, kdo jsou v právu, od těch ostatních. Je to sloveso *trancher*, které také znamená „krájet“ a „uříznout“, jako ve výrazu *trancher la tête de quelqu'un*, uříznout někomu hlavu.

Onoho roku 1789 začali Francouzi používat gilotinu k rozdělování lidí na ty v právu a ty ostatní. Králem byl tehdy Ludvík XVI., pravnuke Ludvíka XIV., jenž se skromně prohlásil za „Krále Slunce“ a byl přesvědčen, že jeho právo vládnout pochází přímo od Boha. V době Ludvíka XVI. se z toho stalo božské právo utrácet veškeré prostředky ze státní pokladny za paruky a radovánky v zámeckých zahradách.

Několik pařížských intelektuálů tenkrát usoudilo, že už je toho dost; rozběsnili lidové masy a gilotina začala se svým tříděním, nejdříve namířeným proti feudálům, později pak proti všem, kdo nesouhlasili s názory skupiny intelektuálů, kteří právě ten den byli u moci.

Francouzská revoluce nespočívala jen v náhradě královské moci parlamentem. Došlo tu k velkým a zásadním změnám v myšlení lidu. Tak především byla zavedena úřední řeč, francouzština. Do té doby si lidé na venkově spokojeně užívali svá místní nářečí a jazyky a vůbec nerozuměli řeči, kterou se mluvilo v Paříži. Když Molière jezdil v sedmnáctém století po Francii se svou kočovnou společnos-

tí, často se musel uchýlit k fackovacím pantomimám, protože publikum by nerozumělo ničemu z jeho mluvených komedií. (Dodnes se obliba těchto představení odráží v dlouho přetrvávající popularitě staré britské televizní komedie *The Benny Hill Show*; i před třemi stoletími pokládali Francouzi bandu nemravně gestikulujících a bezcílně pobíhajících herců a hereček za kulturní projev.) Jednoho dne byla místní nářečí zakázána a všichni se museli naučit „správně“ francouzsky. Kdo nesouhlasil, byl rozkrojen.

Ústřední vláda počala čelit lokálním nepokojům přemísťováním obyvatelstva do různých koutů země. Místo regionálních vojenských pluků vznikla celonárodní armáda; vojáci z různých končin sloužili v jednom útvaru a dorozumívali se úřední řečí. To přetrvalo dodnes; člověk z Provence, který by rád zůstal jako učitel na univerzitě v Nice, se může téměř spolehnout, že ho pošlou do Bretaně.

Vláda rovněž zavedla nový kalendář: rok začínal v září, a názvy měsíců se změnily, nová jména souvisela s typickým počasím, *brumaire* byl měsíc mlh, *pluviôse* měsíc dešťů a tak dále. *Thermidor* byl patrně měsíc, kdy všichni jedli humry zapečené v bešamelu. Místo týdnů zavedli dekády a dny přejmenovali na *primidi*, *duodi*, *tridi* a tak dále až do *decadi*. Ano, do kalendáře se jim podařilo vnutit metrický systém. (Mělo to ovšem za následek, že se počet víkendů snížil na tři za měsíc. Není proto divu, že Robespierre, hlavní strůjce revolučních změn, sám přišel o hlavu roku 1794; běda tomu, kdo sáhne Francouzům na jejich víkendy.)

A tak se stalo, že v několika letech po roce 1789 bylo všechno ve Francii postaveno na hlavu a ta hlava byla odkrojena gilotinou. Vše, co bylo dřív pravda, bylo náhle úplně špatně. Kdo zůstal v rodném kraji, nemluvil už tou správnou řečí. Kdo se dostal jinam, stal se cizincem ve vlastním státě, mluvil francouzsky se špatným přízvukem, jedl nesprávné pokrmy. Bylo to vlastně velmi podobné zkušenosti dnešního Angličana, který se přistěhuje do Francie, a mohu vám potvrdit, že to není nic snadného.

Pocit odcizení vás dohání k extrémním řešením; extrémý jsou

dva, jak jinak. Buď se totálně přizpůsobíte, začnete si předstírat, že kriket a drožděná pomazánka Marmite nikdy neexistovaly, a chodíte na Stade de France na koncerty Johnnyho Hallydaye. Anebo tvrději na své minulosti a máte nutkání posílat do anglických novin kritické dopisy o neblahých trendech v anglické gramatice a o zániku okurkových chlebičků. Většina přesídlenců chvíli osciluje mezi oběma extrémy a pak si najde nějakou střední cestu.

Jak jsem předeslal, nejsem historik, ale soudím, že za poslední dvě staletí se francouzský národ rovněž vypořádal s oběma extrémy vyplývajícími ze ztráty tradičních hodnot. Francouzi přijali nové hodnoty, které jim byly vnuceny francouzským školským systémem, a pak se začali obávat, že tyto perfektně propracované metody, podle kterých teď žijí, jsou ohroženy, a vypěstovali si tak paranoidní národní povahu, která je proslavila mezi ostatními národy.

Za většinu problémů ovšem neseme vinu my „Anglosasové“. Francouzský nápad uřezávat šlechtické hlavy dodal novou dimenzi starému vztahu k nepříteli na druhé straně průlivu. Co nám mohou povídat ti zpátečníci se svými lordy a šílenými králi německého původu? Mohou ti směšní tvorové mít pravdu v kterémkoli ohledu? Vždyť právě přišli o svou nejlepší kolonii, Ameriku, ve válce, kde jsme svou podporou rebelů vydatně přispěli k jejich porážce. Aha! Ale pak se to nějak obrátilo, Napoleon prohrál u Waterloo a byl odsouzen umřít v kolonii, kterou Británie dosud neztratila, na Ostrově svaté Heleny. A potom si ti zlořečení Angličané uspořádali svoji vlastní, průmyslovou revoluci a vynalezli všechny ty věci, kterými překonali naše původní technické vymoženosti. A ještě měli tu drzost dát jednomu z londýnských nádraží jméno Waterloo! To je jistě dostatečný důvod, aby měl národ paranoidní pocity. *Non?*

V čem mají Francouzi pravdu

- Cizoložný politik patrně není horší člověk než ten, kdo spí jen se svou manželkou.

- Muž může zalichotit ženě, aniž by to znamenalo, že se jí chystá znásilnit.
- Odejít z Vietnamu v roce 1954 bylo znamenité rozhodnutí.
- Invaze do Iráku nebyla tak znamenité rozhodnutí.
- Zlepší-li se ve školách výuka matematiky, vlast nebude trpět nedostatkem schopných inženýrů.
- Děti mohou žít bez pomfritů, aniž je to významněji zdravotně poznamená.
- Pobyt v lázních by měl hradit plně stát.
- Pracujete-li jako úředník v kanceláři, byl by nesmysl setrvávat tam i v pátek odpoledne.
- Cizojazyčné názvy pokrmů na jídelním lístku jejich chuť nevylepší.
- Investice do železniční dopravy mohou z cesty vlakem udělat příjemnou zkušenost.
- Vše, co potřebujete k ochucení salátu, je olivový olej, ocet, hořčice a sůl. Cokoli jiného je ozdobná přemrštěnost.
- Rozhodnou-li se Francouzi ignorovat nějaký evropský zákon, nikdo je nepřinutí, aby ho dodržovali.

V čem se Francouzi mýlí (ale nechte si to pro sebe)

- Čím víc se holedbáte na téma sexu, tím jste v něm dokonalejší.
- Vdechovat kouř z cizích cigaret je velice příjemné.
- Pétanque je sport.
- Dálniční mosty jsou ozdobou krajiny a hodí se i na pohlednice.
- Země se neotáčí kolem Slunce, nýbrž kolem Paříže.
- „Benny Hill“ je výkvět a nejlepší forma britského humoru.
- Text písně je tak důležitý, že melodii vlastně ani nepotřebujete.
- Kapela Supertramp je pořád oblíbená.
- Nacpete-li se před někoho do fronty, získáte si tím respekt.
- Všechny filmy by měly být o režisérovy milostných zážitcích (proto mají tak rádi Woodyho Allena).

- Telecí mozek a prasečí řiť jsou vybrané lahůdky.
- Vegetariáni jsou bezpohlavní bytosti.
- Mnozí zákazníci ani nestojí o to, abyste je nějak obsluhovali.
- Výroba jaderné energie nikterak neovlivňuje životní prostředí.
- Johnny Hallyday je umělec světové pověsti (pro vaši informaci, jedná se o obstarožního rockera).
- Serge Gainsbourg byl sexy (ve skutečnosti hulil jako fabrika, byl opilec a totální ruina s ksichtem jako ropucha, nicméně psal nádherné songy, z těch francouzských úplně nejlepší).
- Čím víc se smějete vlastním vtipům, tím jsou veselejší.
- Francouzi vynalezli pomfrity (ostatní svět se domnívá, že to byli buď Belgičani, nebo Britové).
- Slovo, které není ve slovníku, neexistuje.
- Leží-li na dálnici mlha, musíte jet co nejrychleji, abyste se z ní dostali co nejdřív.
- Červené dopravní světlo nemůže vědět, zda je v té chvíli skutečně nutné zastavit.
- V takzvaných záplavových oblastech k záplavám prakticky nedochází, a proto jsou to místa vhodná k výstavbě obydlí.
- Jakoukoli chorobu lze vyléčit tím, že si příslušné léčivo strčíte do zadku.
- Všichni Američané se zajímají o Francii do té míry, že ji dokáží najít na mapě.
- Všichni Britové jsou od přírody zdvořilí.

*Francouzské fráze, jejichž účelem je dokázat,
že mají pravdu*

(a jejich skutečný význam)

Je pense, donc je suis.	<i>Ž' páns, donk ž' svi.</i>	Myslím, tedy jsem.
<i>(Myslím, že mám pravdu, tedy mám pravdu.)</i>		
C'est la vie <i>anebo</i> C'est comme ça.	<i>Selaví, sekomsa.</i>	Tak to na světě chodí.
<i>(Já jsem to věděl a ty ne, takže mám pravdu.)</i>		
C'est cela, oui.	<i>Sesla, uí.</i>	Ano, přesně tak.
<i>(Ani náhodou!)</i>		
Mon oeil!	<i>Monöj!</i>	Moje oko!
<i>(To je k nevíře!)</i>		
Mon cul, oui!	<i>Monky, uí!</i>	Moje prdel, na mou věru!
<i>(To je k posrání neboli Naprosto k nevíře!)</i>		
Et mon cul, c'est du poulet?	<i>Emonky, sedypulé?</i>	A moje prdel je kuřecí?
<i>(Ještě víc k nevíře, ještě vulgárnější.)</i>		
Ah bon?	<i>A bon?</i>	Vskutku?
<i>(Ani dost málo, mluvíš nesmysly. Anebo: Vskutku? To je k smíchu!)</i>		
J'ai raison.	<i>Žé rezon.</i>	Mám pravdu.
<i>(Doslova „mám rozum“, to znamená, že kdo nemá pravdu, je kromě toho také blb a šílenec.)</i>		
Vous avez tort.	<i>Vuzavé tór.</i>	Mýlíte se.
<i>(Odvozeno od slova tordu = pokřivený, tedy pro Francouze je pomýlený člověk totéž co křivák a pervert.)</i>		
Je suis moyennement. d'accord.	<i>Ž'sví moajenmá dakór.</i>	Do jisté míry s vámi souhlasím.
<i>(Naprosto nesouhlasím.)</i>		

pokračování ➔

*Francouzské fráze, jejichž účelem je dokázat,
že mají pravdu*

(a jejich skutečný význam)

Mais j'ai le droit de... *Mé žé l'drua d...* Avšak já mám právo na...

(Doplňte cokoli, jakýkoli nesmysl, jehož jste se dopustili a který se teď zoufale snažíte ospravedlnit.)

Vous vous prenez
pour qui? *Vuvu prené pur ki?* Za koho se máte?

(Představujete si snad, že jste něco lepšího než já?)

Je vous l'avais dit. *Ž'vulavédi.* Vždyť jsem vám to říkal.

(Mám dvakrát pravdu; nejenže mám pravdu, ale ještě mám pravdu, že mám pravdu.)

*Co říct, když mluvíte s Francouzem, který ví, že má
pravdu, ale ve skutečnosti se může mýlit.*

Ah oui, vous avez
raison. *A uí, vuzavé rezon.* Ovšem, máte pravdu.

(Fajn, vyhrál, ale to neznamená, že já někam odejdu, vytratím se z tvého života, a ty mi nebudeš muset pomoci, mon ami!)

II.

Druhé přikázání

Tu ne travailleras pas

NEPOSKVRNÍŠ SE PRACÍ

„Život není samá práce. Kdo příliš pracuje, nakonec se zblázní.“ To nejsou slova nějakého francouzského anarchisty, bohéma či aristokrata. To řekl prezident Charles de Gaulle svému tehdejšímu ministru kultury Andrému Malrauxovi. Jaký to státnický výrok!

Francouzi o sobě říkají, že pracují, aby žili, kdežto Anglosasové žijí jen pro práci. Tím chtějí říct, že přijít po našem do kanceláře v pět ráno, vynechat oběd a zůstat až do půlnoci, jen aby se dojednal ten kšeft s New Yorkem, je snad podle našeho názoru záslužné, ale oni mají lepší věci na práci.

Mají ovšem pravdu. Kdo by nesouhlasil, že je lepší zůstat ráno v posteli o dvě hodiny déle, strávit dlouhou polední přestávku nad výtečným obědem a večery prožívat v náruči milované bytosti, i když by to znamenalo určité zkrácení příjmu?

Proto jsem se také přestěhoval do Francie. Byl jsem zaměstnancem britské firmy, která mě pravidelně povyšovala a platově mi zlepšovala, a mně se to líbilo, ale pak jsem si povšiml, že nemám žádné volné víkendy ani večery a že už si skoro nepamatuji, jak vypadá má přítelkyně. To poslední bylo hlavně proto, že jsem denně po práci nasával tolik, že jsem ze všeho měl dost mlhavý dojem.

Přijal jsem tedy zaměstnání ve Francii: menší zodpovědnost, menší stres, menší plat, a hned jsem se šzil s francouzskou filozofií: tvrdá práce je vhodná jen pro natvrdlé.

Très long weekend

Pohlédnete-li na francouzský kalendář, získáte asi dojem, že tady skoro nikdo nikdy nepracuje. Když v pátek odpoledne zavoláte do nějakého podniku, dojem se vám potvrdí. Francouzští pracující mají tyto dny pracovního klidu: Nový rok, Pondělí velikonoční, První máj, výročí konce druhé světové války (8. května), svátek Nanebevstoupení, Pondělí svatodušní (slaví se první pondělí v červnu), výročí dobytí Bastily (14. července), svátek Nanebevzetí Panny Marie (15. srpna), svátek Všech svatých (1. listopadu), výročí příměří roku 1918 (11. listopadu) a Boží hod vánoční. Když se stane, že 1. a 8. května připadne na víkend, neposkytuje se za svátek náhrada. Když však připadnou na úterý, pracující si berou v pondělí tak zvaný „pont“, přemostění, kterým vznikne hodně dlouhý víkend. První a druhý květnový víkend pak trvají čtyři dny, k tomu ještě Nanebevstoupení (v druhé polovině května nebo první polovině června) a Svatodušní pondělí, což vám dohromady dá čtyři dlouhé víkendy během šesti týdnů. Když to některý rok opravdu vyjde, Francouzi mají v květnu a červnu tolik volných dnů jako Američani za celý rok, a k tomu ještě skoro celou dovolenou.

Většina Francouzů zaměstnaných na plný úvazek má pět týdnů dovolené za rok. Někdy je to i víc; na mém posledním novinářském místě jsme dostávali 37 dní ročně, tedy sedm a půl týdne, nepočítaje ovšem státem uznané svátky.

Tahle dovolenková politika v kombinaci s heslem „Pracuji, abych žil, nežiji, abych pracoval“ ústí ovšem do všeobecně nepevné pracovní morálky. Od pátečního poledne už Francouzi myslí jen na víkendové aktivity. V květnu je už prakticky letní sezona, nebudeme se tudíž nějak zvlášť pachtit.

Avšak pracujete-li s Francouzi, nevznikají z toho vážnější pro-

blémy. Když pracují, dělají to snaživě a mají výsledky. Jenom je třeba požádat je v pravý čas. Nezkoušejte to kdykoli mezi dvanáctou a druhou nebo v pátek po jedenácté ani mezi 1. květnem a 31. srpnem. Je to skutečně takhle jednoduché.

Bože, zachovej pětatřicetihodinový týden

Od roku 2000 mají ve Francii pětatřicetihodinový pracovní týden. Do té doby to bylo třicet devět hodin. To však neznamená, že by všichni odcházeli domů o hodinu dřív. Každý zaměstnavatel si mohl vyjednat podmínky se svými zaměstnanci. Někde mají pět sedmi-hodinových dnů, jinde ubrali půl dne jednou za týden nebo celý den jednou za čtrnáct dní.

Můj zaměstnavatel to vyřešil formou dovolené, přidal nám dvaadvacet dnů za rok. Měl jsem tedy 59 dní dovolené plus 11 svátků, celkem čtrnáct týdnů dovolené za rok. Bez jakékoli újmy na mzdě, samozřejmě. Když jsem se tím chlubil svým přátelům a příbuzným, vlny závidi se vzdouvaly v Lamanšském průlivu i na širém moři. (Jako typický anglosaský nevděčník jsem se právě v té době rozhodl, že budu psát legrační knihy o Francouzích a o životě ve Francii.)

Ačkoli si zaměstnavatelé mysleli, že účelem této úpravy pracovní doby je vyvolat zhroucení francouzské ekonomiky, pravým záměrem státní správy bylo zvýšit počet pracovních míst. Snížíte-li délku pracovní doby o desetinu, budete potřebovat zvýšit stavy o deset procent zaměstnanců. Firmám za takový nárůst slíbili dotace a vláda doufala, že dojde k vytvoření 700 000 nových pracovních míst.

Bylo to snadno proveditelné na pracovištích, kde mnoho lidí koná stejnou práci, ale já jsem pracoval pro časopis, kde nás bylo celkem deset. Abychom nahradili ztracené pracovní hodiny jedním novým zaměstnancem, musel by strávit deset procent svého času jako redaktor, 20 procent jako autor, 20 procent jako grafik atd. A tak jsme nového zaměstnance nenajali a přistoupili jsme na myšlenku, že všichni budeme pracovat o deset procent efektivněji.

To není vůbec nic těžkého, vynese-li vám to ročně dvaadvacet dní dovolené navrch.

Zpráva Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj udává, že mezi roky 1996 a 2002 stoupla produktivita práce ve Francii o 2,32 procenta, kdežto ve zbytku EU jen o 1,44 procenta. Z tohoto období spadají první čtyři roky do let s 39hodinovou pracovní dobou. Kdybyste se podívali jen na roky 2000-2002, po zkrácení pracovního týdne, byl by rozdíl ještě markantnější.

Jak už jsem řekl, Francouzi pracují, aby žili. Přesněji řečeno, pracují, aby mohli jet na dovolenou. Francouz se v práci nepřetrhne, aby byl vyhlášen vzorným zaměstnancem za uplynulý měsíc a aby dal jeho fotografii na nástěnku. Avšak slibte mu zlepšení životní úrovně a bude pracovat jako ďas.

„Anglosaští“ ekonomové vám namítnou, že takový pracovní týden by v jejich zemích vedl k rozvratu a zkáze, a mohli by v té věci mít pravdu. Mezi Francouzi a anglicky mluvícími národy je totiž jeden velký rozdíl. Když ve Francii nastane dlouhý víkend, Francouz usedne do svého francouzského auta, naplní je francouzským benzinem a jede na francouzskou pláž, do francouzských hor nebo na francouzský venkov, kde stráví tři nebo čtyři dny požíváním francouzských potravin a pitím francouzského vína. Kdežto obyvatel Velké Británie za stejných okolností odletí irským letadlem do Bulharska.

Francouzi také cestují do zahraničí, a hodně, ale většinu peněz utratí doma. Vypadá to jako paradox, ale je to tak: dlouhé víkendy prospívají francouzskému národnímu hospodářství.

Zanikne pětatřicetihodinový pracovní týden?

Před časem však vláda umožnila podnikům, aby podle vlastního uvážení pětatřicetihodinový týden zrušily; stalo se tak pod tlakem zaměstnavatelů, kteří protestovali, že platí plný plat lidem, kteří pracují na částečný úvazek, a pravicových politiků tvrdících, že anglosaský model tvrdé roboty šlechtí ducha. Všichni ovšem věděli,

že každý pokus o zkrácení práv a vymožeností vede k celonárodním stávkám, a proto se k provádění přistupuje s vpravdě francouzským taktem. Zaměstnavatelé si musí návrat k devětatřicetihodinovému týdnu se svými zaměstnanci vyjednat, a v případě jejich souhlasu jim musí ty čtyři přidané hodiny řádně *proplatit*. Jinými slovy, musí jim přidat deset procent na mzdě.

A to se pokládá za vítězství podnikatelů?

Sloužím vlasti

Nejuvolněnější pracovní morálku mají státní zaměstnanci, tak zvaní *fonctionnaires*. Francouzský komik Coluche říkával: „Moje máma byla *une fonctionnaire*, a tatík taky nic nedělal.“

Mezi státní zaměstnance se počítají učitelé, policisté, nemocniční personál, hasiči, úředníci státní správy a výzkumníci ve státních ústavech. Poštovní a dopravní zaměstnanci nejsou považováni za *fonctionnaires*, ale mají podobné výsady a je jich tolik, že se s nimi rovněž musí zacházet ohleduplně.

Podle oficiálních statistik jsou ve Francii 3,3 milionu *fonctionnaires*. Jeden časopis však nedávno odhadl, že státních zaměstnanců a lidí jim podobných je asi čtvrtina všech pracujících, kolem 6 milionů. Ať už je jejich počet jakýkoli, pokusy zasahovat do systému veřejné správy jsou nebezpečné pro kteroukoli vládu. Ohlásí-li pokus reformovat školství, do stávkový vstoupí nejen nějaký ten milion zaměstnanců, ale také žádný student si nenechá ujít příležitost k bouřím, které jsou jim zároveň přípravou na praktický život.

Nejméně výkonní státní zaměstnanci to často dotáhnou nejdále. Jedinou možností, jak se zbavit neschopných pracovníků, je přeložit je na místa, kde budou na obtíž většímu úřadu nebo oddělení.

Podobně je tomu i se sekretářkami ve veřejné správě. Jeden můj známý, výzkumník pracující ve státním sektoru, měl sekretářku, která si do kanceláře přinesla televizní přijímač, aby mohla odpoledne sledovat své oblíbené dabované americké seriály. Stěžoval si řediteli

ústavu, který mu vysvětlil, že se s tím nedá nic dělat. Kdyby jí to nedovolili, ostatní sekretářky vyhlásí stávkou. Můj známý pak trpěl dva roky, než našel jiného výzkumníka, který zkoumal tak málo, že si půl roku ani nevšiml, že jeho sekretářka odešla do důchodu. Sekretářka s televizí pak byla přeložena k němu a můj známý si směl najít náhradu.

Nebo chce-li například ředitel školy vyhodit učitele, který každou hodinu jen promítá DVD, z oběda se vrací v podroušeném stavu a z dovolené přijíždí dva týdny po začátku školního roku, jediným způsobem je nabídnout mu místo v nějaké žádanější části země. Strávil jsem rok jako výpomocný učitel angličtiny na lyceu v Perpignanu, kde sice bylo několik učitelů, kteří se snažili svým žákům něco vštípit, ale byli tam i tací, které zajímalo jen lyžování v Pyrenejích a vodní sporty ve Středozemním moři. Typický byl učitel, který pravidelně pouštěl studentům Chaplinovy grotesky (ohromné cvičení v angličtině), seřval je, ať jsou zticha, a šel si do sborovny zakouřit. *Très éducatif*. Ředitel se ho nemohl zbavit jinak než přeložením do Saint-Tropez.

Tito státní zaměstnanci se brání tím, že mají sice zaručené stálé místo, ale zato malý plat a mizivé vyhlídky na postup. Ale asi to není tak špatné, soudě podle zájmu o místo sekretářky ve státním ústavu pro výzkum populace, na které nebyl podmínkou ani bakalářský diplom; hlásilo se přes osmdesát uchazeček, některé s doktorským titulem.

Místo bez stresu a bez zodpovědnosti je ideál, který není bez půvabu pro žádného Francouze.

Naši hoši dostanou příležitost

Po tom všem, co jsme tu řekli o jejich pracovní nemorálce, se člověk musí divit, že ti Francouzi vůbec něco dokáží. Jenže dokáží: staví pořád nějaké mosty, dálnice, železniční trati, celá nová města, bez zbytečných okolků a nevídanou rychlostí.

Částečně je to umožněno tím, že mnoho nedají na protesty eko-

Toto je pouze náhled elektronické knihy.
Zakoupení její plné verze je možné v
elektronickém obchodě společnosti eReading.